

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010/50
Actualisatie archeologisch bureauonderzoek Nieuwe
Driemanspolder

projectnr. 217953
revisie 00
mei 2010

Auteurs

L. van der Haar
I. Vossen

Opdrachtgever

Projectorganisatie N3MP
Stephensonstraat 54
2723 RM Zoetermeer

datum vrijgave

4-5-2010

beschrijving revisie 00

concept

goedkeuring

P. Teekens

vrijgave

I. Vossen

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010/50.
Actualisatie archeologisch bureauonderzoek Nieuwe Driemanspolder

Auteurs: L. van der Haar, I. Vossen

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit dit rapport mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

	Inhoud	Blz.
	Administratieve gegevens	4
	Samenvatting	5
1	Inleiding	7
2	Beschrijving onderzoekslocatie	9
2.1	Begrenzing onderzoeks- en plangebied	9
2.2	Landschappelijke situatie	10
2.3	Historische situatie en mogelijke verstoringen	13
2.4	Huidig en toekomstig gebruik	15
3	Bekende archeologische waarden	17
4	Archeologische verwachting	19
4.1	Archeologische verwachtingskaarten	19
4.2	Gespecificeerde archeologische verwachting	20
5	Conclusies en advies	23
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	26
	Bijlagen	
1	Archeologische perioden	
2	AMZ-cyclus	
3a	ARCHIS: terreinen met archeologisch status	
3b	ARCHIS: archeologische waarnemingen	

Kaarten

217953-ARCHIS IKAW, AMK-terreinen en waarnemingen uit ARCHIS II

Administratieve gegevens

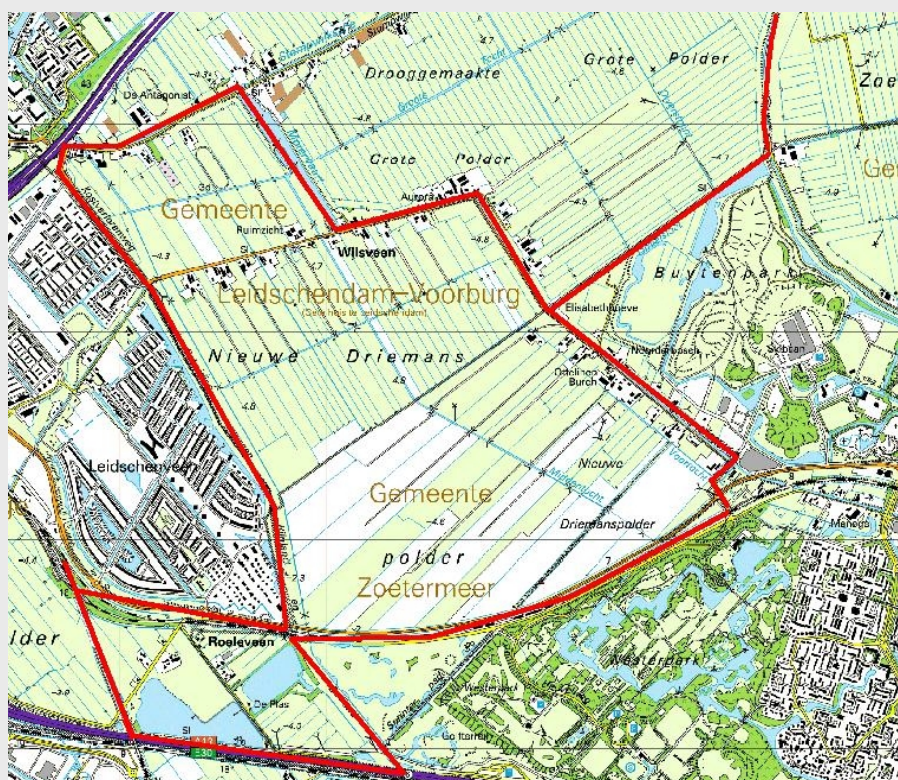
OW Projectnummer 217953
OM-nummer 40103
Provincie Zuid-Holland
Gemeente Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg
Plaats Zoetermeer/Leidschendam
Toponiem Nieuwe Driemanspolder

Kaartblad 30G
Coördinaten 88057/452080 87726/454896
92157/456378 90957/453118
Kadaster

Opdrachtgever Projectorganisatie N3MP
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering maart 2010
Projectteam I. Vossen (senior KNA-archeoloog)
L. van der Haar (project-archeoloog)

Bevoegd gezag gemeente Zoetermeer

Beheer documentatie Oranjewoud Almere
Vondstdepot nvt

Afbeelding 1 Locatie plangebied (rood)

(Topografische Kaart 1:25.000 (hier verkleind weergegeven), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

Samenvatting

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V. heeft in 2006 in het kader van de MER voor de herinrichting van de Nieuwe Driemanspolder een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.¹ Destijds is geadviseerd om op een tweetal locaties een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uit te laten voeren.

Om aan de vigerende bestemmingsplannen en regelgeving te voldoen, dient dit archeologisch bureauonderzoek geactualiseerd te worden. Hiertoe is onderhavige rapportage opgesteld, in de vorm van een bureauonderzoek conform de huidige Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1). Waar mogelijk is gebruik gemaakt van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek.

Het selectieadvies dat is opgesteld in het destijds door Oranjewoud uitgevoerde bureauonderzoek, wordt deels gehandhaafd. Ter plaatse van de bovenlandstrook en de ringdijk rond de Zoetermeerse Meerpolder wordt een vervolgonderzoek in de vorm van karterende boringen geadviseerd (zie afbeelding 9).

De vrijgave van het resterende gebied wordt echter iets genuanceerd. Dit op basis van onder meer de geactualiseerde cultuurhistorische waardenkaart (CHW) van de provincie Zuid-Holland. De Nieuwe Driemanspolder kan niet - buiten de ringdijk en de bovenlandstrook - zonder meer worden vrijgegeven voor archeologisch onderzoek. Geadviseerd wordt om ook in het zuidelijk deel van deelgebied Nieuwe Driemanspolder, een gebied dat op de Cultuurhistorische Waardenkaart van Zuid-Holland gekarteerd is als geulenstelsel en waarvoor een middelhoge verwachtingswaarde is vastgesteld, een vervolgonderzoek in de vorm van verkennende boringen uit te voeren (zie afbeelding 9).

¹ Vossen 2006

1 Inleiding

De Nieuwe Driemanspolder, gelegen tussen Leidschendam en Zoetermeer, krijgt samen met een tweetal aangrenzende gebieden een nieuwe functie. Momenteel wordt het plangebied gekenmerkt door een hoofdzakelijk agrarische functie, welke plaats zal maken voor onder andere waterberging, recreatie en natuur. Deze functiewijziging zal gepaard gaan met een omvangrijke herinrichting.

In 2006 is in opdracht van het Hoogheemraadschap van Rijnland door Ingenieursbureau Oranjewoud B.V. in het kader van de MER een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.² Op basis van de resultaten van deze rapportage is het selectieadvies uitgebracht om op een tweetal locaties binnen het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uit te voeren.

De destijds opgestelde archeologische verwachting voor het plangebied kan echter door voortschrijdend wetenschappelijke inzicht, eventuele nieuwe archeologische waarnemingen of AMK-terreinen in de omgeving en/of recente verstoringen zijn gewijzigd. Daarnaast is de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland, waarop het destijds het advies gedeeltelijk was gebaseerd, geactualiseerd.

Onderhavig rapport is opgesteld om het bureauonderzoek uit 2006 te actualiseren, waarbij rekening is gehouden met alle tot dan toe nieuwe feiten en omstandigheden tot maart 2010. Met deze actualisatie zal worden bekeken of er sprake is van een gewijzigde archeologische verwachting en voortvloeiend daaruit een gewijzigd selectieadvies. Bovendien zal dit bureauonderzoek conform de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1) worden uitgevoerd.

Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van geregistreerde archeologische waarnemingen, historische kaarten, de landschappelijke situatie en bodemkundige gegevens. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, de datering en de (eventuele mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

² Vossen, 2006

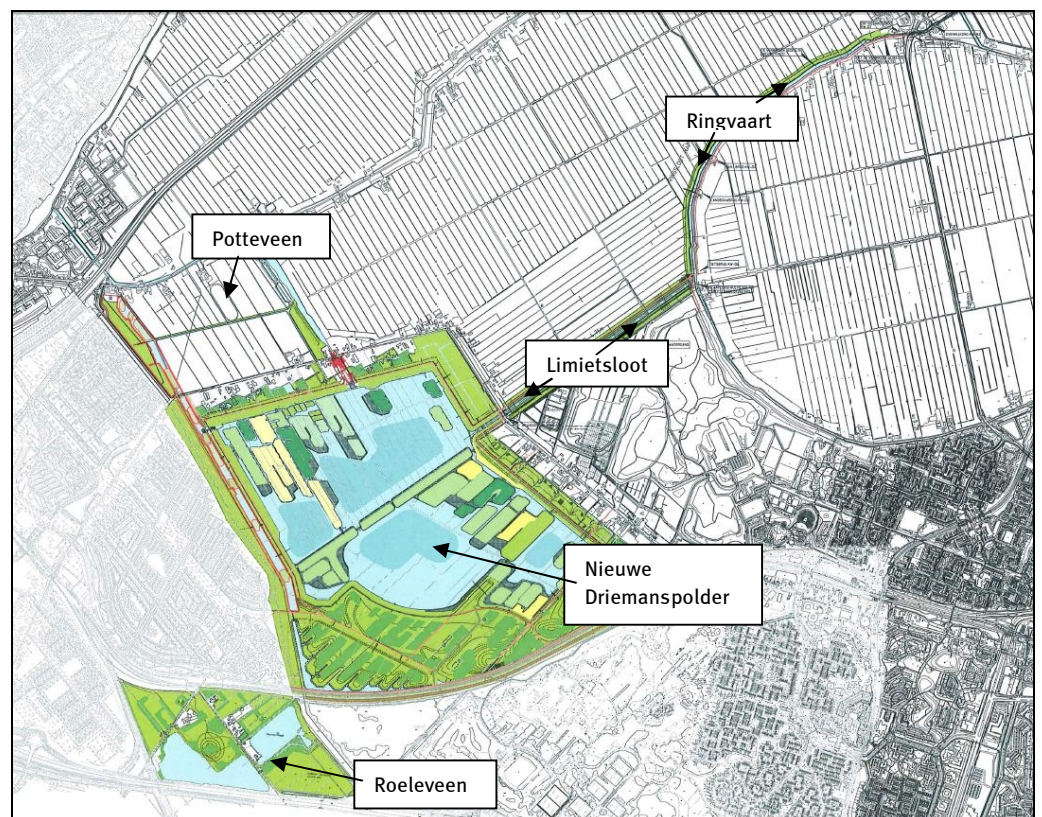
2 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied

Het is van belang een onderscheid te maken tussen het onderzoeksgebied en het plangebied. Met het plangebied wordt het gebied bedoeld waarop de huidige planvorming betrekking heeft. Binnen dit gebied kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden worden verstoord door de werkzaamheden die gepaard gaan met de functieverandering.

Het onderzoeksgebied omvat het gebied waarover informatie is verzameld om een goed beeld te krijgen van de eventueel aanwezige archeologische waarden. Het onderzoeksgebied is veelal groter dan het plangebied en verschilt al naar gelang het te onderzoeken aspect.

Het plangebied ligt tussen de kernen Zoetermeer en Leidschendam en heeft een totale oppervlakte van circa 440 hectare (zie afbeelding 2). Het plangebied bestaat uit drie deelgebieden, waarvan de Nieuwe Driemanspolder het grootste en centrale deel vormt met ten noorden hiervan deelgebied Potteveen en aan de zuidzijde deelgebied Roeleveen. Tevens zal de huidige Limietsloot naar de Ringvaart worden verbreed.

Afbeelding 2. Het plangebied met centraal de Nieuwe Driemanspolder, ten noorden daarvan deelgebied Potteveen en ten zuiden deelgebied Roeleveen. Ook de Limietsloot naar de Ringvaart behoort tot het plangebied. (Bron: projectorganisatie N3MP)

2.2 Landschappelijke situatie

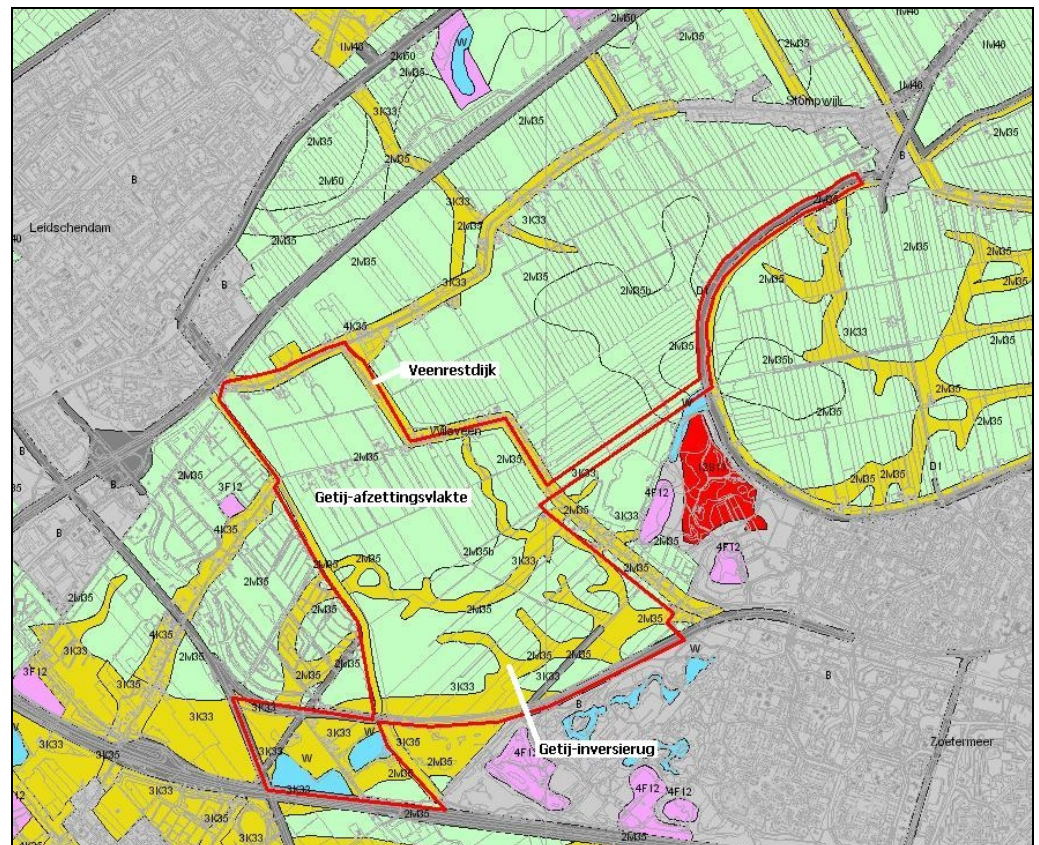
Binnen het West-Nederlandse kustgebied liggen afzettingen van de Formatie van Naaldwijk (voorheen de Westland Formatie) aan het oppervlak. Dit zijn mariene afzettingen die tijdens het Holoceen (vanaf 11.500 jaar geleden) zijn afgezet. Aan het begin van het Holoceen is sprake van een relatieve zeespiegelstijging, waardoor vooral West-Nederland beïnvloedt wordt door de zee. Het gevolg is dat tot ver achter de huidige kustlijn mariene sedimenten zijn afgezet. Dergelijke mariene sedimenten (het Wormer Laagpakket) bestaan allereerst uit klei en in een later stadium uit zandige wad- en kwelderafzettingen. Deze wad- en kwelderafzettingen zijn tevens bekend als oude blauwe zeeklei.

Tussen 5000 en 2500 voor Chr. ontstond, evenwijdig aan de kustlijn, strandwallen. Op deze strandwallen ontwikkelden zich op den duur duinen (de Oude Duinen). Dit complex van strandwallen en duinen groeide geleidelijk uit tot een kustbarrière die op enkele zeegaten na gesloten was. Achter dit duingebied ontstond een uitgestrekte lagune, een binnensee die vergelijkbaar is met het huidige wadengebied. Door zeearmen die het duingebied doorsneden trad de zee tweemaal daags de lagune binnen. Hierdoor werd langzamerhand een dik pakket kleideeltjes afgezet: de oude zeeklei (Wormer Laagpakket). De invloed van de zee op het achterland nam door de gesloten kustbarrière echter af en er trad op grote schaal veenvorming op (Hollandveen).

Op de klei ontwikkelde zich vegetatie die in eerste instantie voornamelijk uit riet bestond. De zeespiegel buiten de duinen bleef echter stijgen en hierdoor steeg ook het (grond)waterniveau in de lagune. Plantenresten kwamen nadat ze waren afgestorven direct onder water te liggen, waardoor verrotting geen kans kreeg. Zo werd een groeiende laag plantaardig materiaal afgezet, tot 6 meter dik. Aldus ontstond het Hollands veengebied: een uitgestrekt moerasgebied dat woest en vrijwel ondoordringbaar was. Dit veengebied had een kussenachtige vorm, waarbij naar het midden toe de veenlaag dikker en hoger was. het huidige Zoetermeer bevindt zich ongeveer in het midden van dit veenkussen.

Vanaf het Subatlanticum, circa 1100 na Chr., neemt de invloed van de zee weer iets toe. Via de nog bestaande zeegaten in de kustbarrière kan de zee wederom tot het achterliggende land doordringen. Het gevormde Hollandveen werd hiermee op vele plaatsen weggeslagen en in West-Nederland werden opnieuw mariene sedimenten afgezet (Walcheren Laagpakket). Deze mariene sedimenten kwamen nu echter met name in de vorm van geulafzettingen en over een veel kleiner oppervlak dan het gebied met de oudere zeekleiafzettingen van het Wormer Laagpakket.

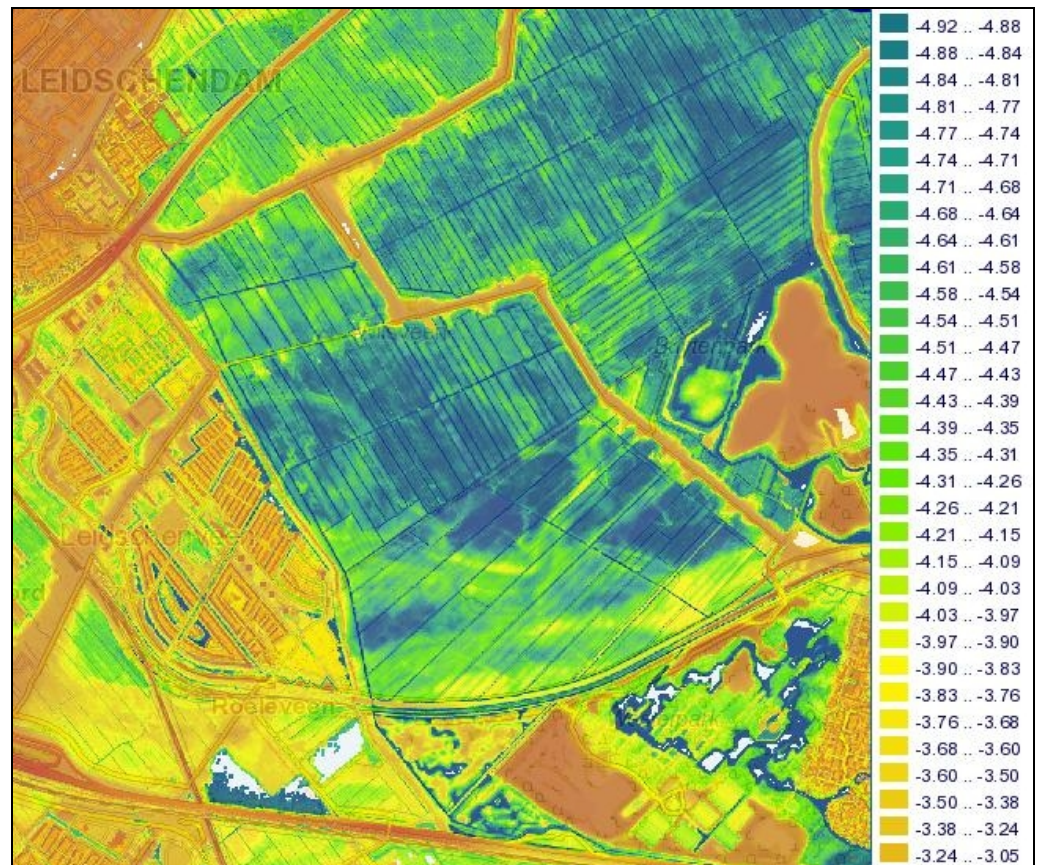
De afzettingen van het Wormer Laagpakket - de oude zeeklei - komen binnen het plangebied aan de oppervlakte. Er heeft zich weliswaar een veenpakket gevormd in het gebied, maar dit is in de Late Middeleeuwen ten behoeve van de turfwinning vergraven (zie ook paragraaf 2.3). Op plaatsen waar het veen is afgegraven zijn veenplassen ontstaan. Nadat deze waren drooggelegd kwam hier de oude blauwe zeeklei (Wormer Laagpakket) weer aan de oppervlakte te liggen. Her en der bevinden zich nog dunne lagen restveen; ook de niet afgegraven bovenlandstroken bestaan nog uit veen (zie afbeelding 3).

Afbeelding 3. Uitsnede uit de geomorfologische kaart met daarop het plangebied. De niet afgegraven bovenlandstroken zijn als veenrestdijken te zien; de getij-afzettingsvlakte bestaat uit de besproken oude blauwe klei. (Bron: ARCHIS)

De bodem binnen het plangebied bestaat uit zeeleigronde. De bodemkaart voor het plangebied (via ARCHIS) laat een redelijk complex beeld zien met veel samengestelde bodemeenheden (zie ook afbeelding 4). Binnen het centrale deel van het plangebied (Nieuwe Driemanspolder) is een verschil waar te nemen tussen het noordelijke en het zuidelijke deel. In het noordelijke gedeelte lopen smalle kreekruigen met daartussen kommetjes met modderklei. Deze modderklei bestaat uit slappe kalkloze zware klei (pMo80). Soms is sprake van dunne lagen restveen. In het zuidelijk deel bevinden zich wadafzettingen van lichte zavel en fijn zand; de bodem bestaat hier uit poldervaaggronden en woud-/leekeerdgronden (pMn55/85).

Bovenstaande verdeling manifesteert zich eveneens in de grondwaterstanden, het grondgebruik en de verkaveling. In het noordelijk deel is sprake van vrij hoge grondwaterstanden (GWT II en III); het landgebruik bestaat overwegend uit grasland en de verkaveling is opgebouwd uit smalle kavels met veel sloten. Het zuidelijk deel daarentegen kent relatief lage grondwaterstanden (GWT V), wordt tevens gebruikt als bouwland en is ingedeeld in bredere kavels met minder sloten.

Afbeelding 5. Uitsnede uit het kaartbeeld van de AHN. De hoogte van het plangebied varieert van circa 5,5 m -NAP tot circa 1,5 m -NAP. (Bron: www.ahn.nl)

2.3 Historische situatie en mogelijke verstoringen

Het plangebied bevindt zich op de rand van het Utrechts-Hollands veengebied, waar aan de noordwestrand de strandwallen en de duinafzettingen beginnen. In de Vroege Middeleeuwen was dit moerasgebied vrijwel onbewoond; bewoning vond voornamelijk plaats langs de kust en de rivieren. Vanaf de 11^e eeuw na Chr. vond vanaf de strandwallen ontginning van het veengebied plaats; rond Zoetermeer mogelijk al vanaf de 10^e eeuw. Deze ontginning kreeg vorm langs zogenaamde ontginningslinten: langgerekte stroken met weteringen en bewoning. De verkaveling is hier haaks op aangelegd.

Vanaf de 16^e eeuw zijn grote delen van het veengebied afgegraven ten behoeve van turfwinning; hierdoor zijn grote waterplassen ontstaan. Deze zijn in de 17e eeuw deels drooggemalen, waardoor weer droogmakerijen ontstaan zijn. Het plangebied bevindt zich binnen een dergelijke droogmakerij, die in het rampjaar 1672 is drooggelegd. Dit vond plaats door middel van twee zogenaamde molengangen waarvan er één (ten noordoosten van Potteveen) nog aanwezig is. Eén van de vier oorspronkelijke molens is in de 18e eeuw al afgebroken. Langs de randen van de droogmakerijen zijn de hoger gelegen bovenlandstreken nog aanwezig (zoals die ook op afbeelding 3 te zien zijn). Deze oorspronkelijke ontginningslinten zijn niet afgegraven. Binnen het plangebied gaat het om de Voorweg en Wilsveen. De laatste is tevens terug te zien op het "Tooneel des Aerdrycks, ofte Nieuwe Atlas" van Blaeu uit 1657 (zie afbeelding 6).

Afbeelding 6. Uitsnede uit de kaart van Blaeu uit 1657, ter hoogte van het 'Soetermeerse Meer'. De 'Wilsveens wech' is gekarteerd, met haaks daarop de verkaveling. (Bron: Regionaal Archief Leiden)

De drooggevallen grond is in evenwijdige en gelijkmatige kavels opgedeeld, eveneens haaks op de oorspronkelijke ontginningslinten. De verkaveling in het noordelijk deel van de Nieuwe Driemanspolder en deelgebied Potteveen staat haaks op de bovenlandstrook van Wilsveen, terwijl die in het zuidelijk deel geörienteerd is op de noord-zuid lopende Voorweg. Opvallend is het verschil in breedte van de kavels en - daarmee samenhangend - het aantal sloten. Dit onderscheid lijkt voort te komen uit de besproken bodemkundige situatie (zie ook afbeelding 4).

De oude minuutplannen laten zien dat het gebied in het begin van de 19^e eeuw vrijwel onbebouwd is (zie afbeelding 7). Slechts op de bovenlandstroken (de hoger gelegen oude ontginningsassen) en langs de Ringdijk rond de Zoetermeerse Meerpolder is een aantal boerenerven met boerderijen en bijgebouwen gesitueerd. De afstand tussen de verschillende erven varieert en bedraagt minimaal 70 m. De verkaveling zoals die op de minuutplannen zichtbaar is, komt grotendeels nog overeen met de huidige verkaveling.

Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografisch militaire kaart met een datering tussen 1830 en 1850. De verkaveling staat haaks op de Wilsveen, waar zich tevens bebouwing bevindt, evenals op de bovenlandstroken en langs de Ringdijk. (Bron: www.watwaswaar.nl)

2.4 Huidig en toekomstig gebruik

Huidig gebruik plangebied

Momenteel heeft het plangebied grotendeels een agrarische functie, met overwegend grasland/weide en in het zuidelijk deel wat bouwland. De bebouwing concentreert zich nog steeds op de bovenlandstroken. Het deelgebied Nieuwe Driemanspolder (320 hectare) wordt van deelgebied Roeleveen (55 hectare) gescheiden door een doorgaande weg en de Zoetermeer-spoorlijn. Deelgebied Potteveen beslaat circa 65 hectare.

Consequenties toekomstig gebruik

Binnen het plangebied zal een herinrichting plaatsvinden, waarna het gebied grotendeels in gebruik zal worden genomen voor waterberging. Voorts zal in het gebied natuurontwikkeling plaatsvinden en zal het gedeeltelijk ook een recreatieve functie verkrijgen. Circa driekwart van deelgebied Nieuwe Driemanspolder (dat komt neer op circa 240 hectare) zal geschikt worden gemaakt voor waterberging. Naast de bovenlandstroken blijft slechts in het zuidwesten van de polder het huidige cultuurlandschap behouden: de rest zal gedeeltelijk worden afgegraven (met een maximale diepte tot 7,3 m -NAP) en gedeeltelijk worden opgehoogd. Sommige gedeelten zullen bij winterpeil onder water komen te staan; andere gedeelten zullen altijd droog blijven. De afgravingen kunnen een bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische resten.

Rondom het waterbergingsgebied wordt een kade aangelegd waarop een fietspad zal komen te liggen. Het te bergen water zal via de Limietsloot worden aangevoerd. De huidige Limietsloot zal hiertoe verlengd worden en onder de wetering langs de Voorweg in verbinding komen te staan met de waterberging in de Nieuwe Driemanspolder. Een deel van deze bovenlandstrook zal worden afgegraven (circa 0,5 hectare). Ter plaatse van dergelijke afgravingen zullen eventueel aanwezige archeologische resten in het geding zijn.

Ook de Ringvaart rondom de Zoetermeerse Meerpolder zal over een lengte van ongeveer 2 km worden verbreed. Deze ringdijk kan ook als bovenlandstrook beschouwd worden, waardoor ook hier eventueel archeologische resten verloren kunnen gaan bij de werkzaamheden.

3 Bekende archeologische waarden

In de omgeving van het plangebied hebben diverse archeologische onderzoeken plaatsgevonden. Ter plaatse van de Voorweg te Zoetermeer heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2006 een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd. Hierbij werd geconstateerd dat de top van de in het plangebied aanwezige veenrestdijk tot een diepte van 1,6 m -mv verstoord was. Eventuele resten uit de Late Middeleeuwen werden in of direct onder de bouwvoor aangetroffen. Voorts betrof het in enkele gevallen een grootschalig booronderzoek (934 boringen, OM-nummers 10715 - 10719), waarbij wordt opgemerkt dat het voorkomen van archeologische vindplaatsen in deze regio sterk gerelateerd is aan de geologische ondergrond.

AMK-terreinen

Ten noordwesten van het plangebied begint het duin- en strandwallencomplex, dat rijk is aan archeologische vindplaatsen. Hier bevinden zich drie archeologische AMK-terreinen (verdeeld over vier AMK-nummers) die binnen het onderzoeksgebied geregistreerd staan (zie tabel 1). De terreinen vormen samen de resten van één of meer nederzettingen uit de periode vanaf de Romeinse tijd.

Monumentnr.	Object	Beginperiode	Eindperiode
7496	Kanaal; nederzetting; kerk. Terrein van zeer hoge archeologische waarde	IJzertijd: 800 - 12 v. Chr.	Late Middeleeuwen: 1050 - 1500 n. Chr.
7498	Kanaal Terrein van zeer hoge archeologische waarde	Romeinse tijd: 12 v. Chr. - 450 n. Chr.	Romeinse tijd: 12 v. Chr. - 450 n. Chr.
16182 16183	Kanaal t.b.v. actualisering archeologische monumentenkaart Zuid-Holland 2005/2006	Romeinse tijd: 12 v. Chr. - 450 n. Chr.	Romeinse tijd: 12 v. Chr. - 450 n. Chr.

Tabel 1. Geregistreerde AMK-terreinen in de omgeving van het plangebied. (Bron: ARCHIS)

Monumentnummer 7496 (circa 700 m ten noorden van deelgebied Potteveen) omvat een terrein met resten van de gracht van Corbulo uit de Romeinse tijd, sporen van bewoning uit de IJzertijd en de resten van een schuilkerk uit de Late Middeleeuwen.

Ook de overige monumentnummers houden verband met de gracht van Corbulo. In 2004 is het terrein naar het noorden toe vergroot; hierbij is de bedding van de Corbulogracht aangeboord (onderzoek door Archeologische Werkgroep Leidschendam-Voorburg).

Hoogstwaarschijnlijk is het kanaal niet verstoord. Het kanaal vormde in de Romeinse tijd een verbinding tussen de Rijn en de Maas.

Waarnemingen

In de nabije omgeving van het plangebied (een straal van circa 800 m rondom) is een aantal archeologische waarnemingen geregistreerd (zie hiervoor tabel 2 en Bijlage 3b; voor een visuele weergave hiervan wordt verwezen naar bijlage 217953-ARCHIS). Binnen het plangebied zijn geen waarnemingen gedaan; echter waarneming 26410 ligt nog geen 200 m ten westen van het centrale deelgebied Nieuwe Driemanspolder. Het gaat hier om een groot complex bronsvondsten uit de Romeinse tijd en deels uit de Nieuwe tijd. Het vondstcomplex dateert uit 1994 en is aangetroffen met behulp van een metaaldetector.

Daarnaast is rondom het plangebied sprake van verschillende zogenaamde daliegaten. Daliegaten werden gegraven vanaf het moment dat het veengebied in cultuur werd gebracht. Om de vruchtbaarheid van de gronden te verbeteren, groeven de Middeleeuwse boeren kuilen in het veen, tot op de onderliggende klei of zavel. Deze vruchtbare,

kalkhoudende grond werd vervolgens over het bouwland verspreid. Het dichten van de kuilen geschiedde met materiaal uit greppels en sloten en met veen, dat sneller inklonk dan het omliggende deel, waardoor de daliegaten nog in het landschap overbleven. Met de komst van moderne ploegtechnieken en de ruilverkaveling zijn de gaten geëgaliseerd, maar ze blijven dus herkenbaar binnen het archeologisch bodemarchief als sporen van agrarische activiteit.

Waarnemingsnr.	Complextype	Beginperiode	Eindperiode
22047	Economie, onbepaald: kuil en aardewerk	Late Middeleeuwen: 1050 - 1500 n. Chr.	Nieuwe tijd C: 1850 - 1950 n. Chr.
26140	Bronzen hangers, kniefibula, ring, 400 duiten en div 17 ^e /19 ^e eeuws materiaal	Romeinse tijd vroeg: 12 v Chr. - 70 n. Chr.	Nieuwe tijd C: 1850 - 1950 n. Chr.
32719	Industrie/nijverheid; o.m. daliegaten	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 n. Chr.	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 n. Chr.
37548	daliegaten uit de 13 ^e eeuw	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 n. Chr.	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 n. Chr.
37549	daliegaten uit de 14 ^e eeuw	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 n. Chr.	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 n. Chr.
37555	Huisplaats en kerk: boerderij en schuurkerk	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 n. Chr.	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 n. Chr.
37567	Afvalstort uit de 17 ^e eeuw	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 n. Chr.	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 n. Chr.
49293	Afvalstort uit de 17 ^e en 18 ^e eeuw: ophogingspakket t.b.v. dijk: aardewerk, dierlijk bot en metaal	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 n. Chr.	Nieuwe tijd C: 1850 - 1950 n. Chr.
60473	Zilveren zegeldoos & bronzen cilinderscharnier	Romeinse tijd: 12 v. Chr. - 450 n. Chr.	Nieuwe tijd: 1500 - heden

Tabel 2. Geregistreerde waarnemingen uit de nabije omgeving van het plangebied (straal van circa 800 m rondom). (Bron: ARCHIS)

De waarnemingen die gedaan zijn in het voormalig veengebied (het merendeel van het onderzoeksgebied) kennen weinig variatie in datering: de meeste vondsten stammen uit de Middeleeuwen of de Nieuwe tijd. De waarnemingen uit de Middeleeuwen hebben vrijwel allemaal betrekking op de ontginningsfase van het gebied. Vanaf dit moment kunnen bewoningssporen in het gebied worden aangetroffen. Oudere bewoningssporen zijn onwaarschijnlijk; het zal hierbij gaan om losse vondsten.

De waarnemingen uit de Nieuwe tijd houden verband met de aanleg van dijken, het storten van stedelijk afval en met bewoning in het gebied. De bewoning concentreert zich duidelijk langs de ontginningsassen, zoals reeds besproken.

4 Archeologische verwachting

4.1 Archeologische verwachtingskaarten

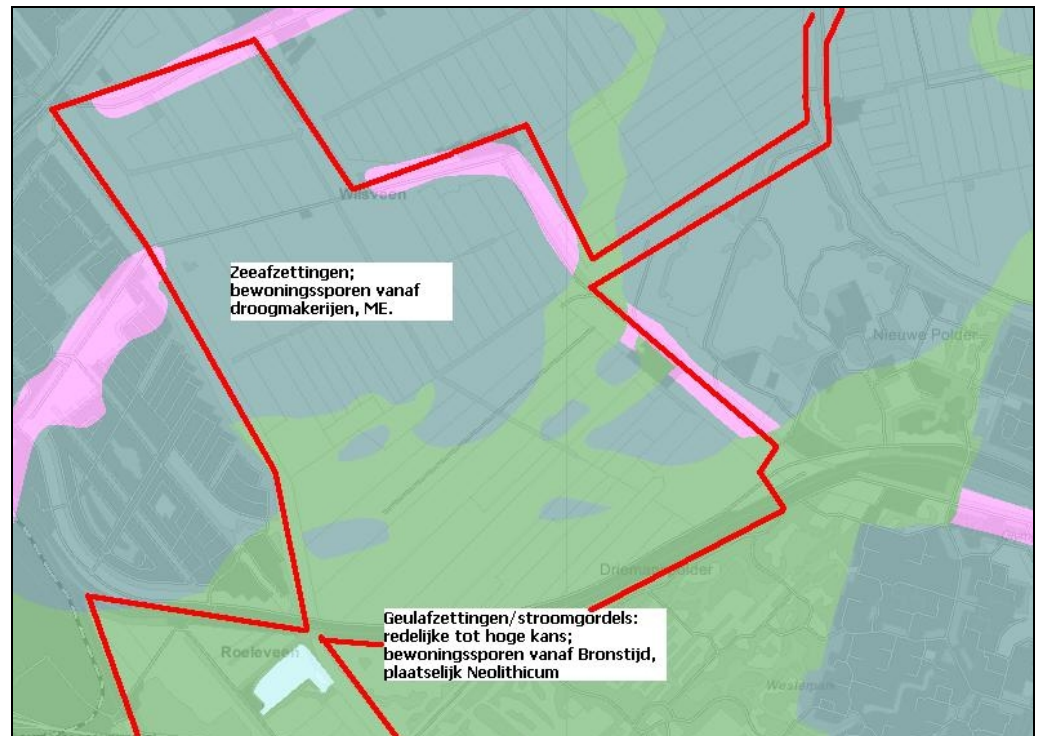
IKAW

De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is een door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed opgestelde kaart waarop aan de hand van eerder gedane archeologische waarnemingen en de bodemkundige gegevens is aangegeven wat de kans is in een bepaald gebied archeologie aan te treffen: laag, middelhoog of hoog. Zoals de naam al aangeeft gaat het hier - vanwege schaal en extrapolatie - slechts om een ruwe indicatie.

Het plangebied ligt volgens de IKAW binnen twee verschillende zones, te weten met een zeer lage archeologische verwachting en een lage archeologische verwachting (zie hiervoor ook bijlage 217953-ARCHIS).

Provinciale verwachtingskaart

Op de geactualiseerde cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland is dit beeld genuanceerder. Waar op de verouderde versie (gebruikt voor het archeologisch bureauonderzoek uit 2006) sprake was van een kleine tot redelijke kans op het aantreffen van archeologische sporen, is op de huidige versie sprake van een middelhoge kans ter plaatse van de geulafzettingen in het zuidelijk deel van de Nieuwe Driemanspolder. De kaart gaat uit van een redelijke tot grote kans op het aantreffen van archeologische sporen. Ter plekke van dit geulenstelsel (kreekkruggen) zijn bewoningssporen vanaf de Bronstijd/Romeinse tijd te verwachten; plaatselijk zelfs vanaf het Neolithicum. Ook ter plaatse van deelgebied Roeleven is sprake van geulafzettingen/stroomgordels met de bijbehorende middelhoge verwachting voor het aantreffen van archeologische sporen, met name uit de periode vanaf de Bronstijd. Voor het noordelijk deel van het plangebied geldt dat sprake is van zeeafzettingen; bewoningssporen zijn te verwachten vanaf de activiteiten rondom droogmakerijen in de Middeleeuwen. Voor een visuele weergave van deze cultuurhistorische waardenkaart van de provincie, zie afbeelding 8.

Afbeelding 8. Kaartbeeld van de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland ter plaatse van het plangebied (rood). (Bron: Geoloket Zuid-Holland)

Gemeentelijke verwachtingskaart

De gemeenten Zoetermeer en Leidschendam beschikten beide ten tijde van het schrijven van onderhavige rapportage (nog) niet over een eigen beleidskaart voor archeologie.

4.2 Gespecificeerde archeologische verwachting

In tegenstelling tot het strandwallen- en duingebied is de archeologische verwachting binnen het plangebied grotendeels gering tot middelmatig. Dit houdt deels verband met de ontstaansgeschiedenis van het landschap: tot de ontginningen in de Late Middeleeuwen is het gebied niet echt geschikt geweest voor bewoning, daar het bestond uit een moerassige woestijn. Pas vanaf de ontginningen van de grote veengebieden vestigen mensen zich op dergelijke gebieden, zo ook in het plangebied. Bewoning uit het Neolithicum is mogelijk geweest op veeneilanden, maar dergelijke resten zullen hoogstwaarschijnlijk door vergraving in latere stadia niet meer terug te vinden zijn.

De verwachting ligt iets anders voor het geulafzettingsgebied in het zuidelijk deel van het plangebied: hier kunnen archeologische sporen vanaf de periode van de Bronstijd en plaatselijk ook vanaf het Neolithicum worden aangetroffen. Dit onderscheid wordt gevisualiseerd op afbeelding 7, een uitsnede uit de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland.

Tevens is het niet geheel uitgesloten dat op relatief grote diepte bewoningsresten uit het 4^e millennium voor Chr. aanwezig zijn. Een aantal vindplaatsen uit de omgeving heeft aangetoond dat ten oosten van de oostelijke strandwal op een dieper niveau ook nog kustafzettingen voorkomen. Boorgegevens van het DinoLoket geven echter aan dat tot

een diepte van 6-8 m - mv in ieder geval geen aanleiding is archeologische resten te verwachten. De kans dat een dergelijke vindplaats zich binnen het plangebied bevindt is al klein, voorts is de kans op verstoring door de grote diepteligging gering.

Voor de bovenlandstroken geldt op basis van de resultaten van onderhavig onderzoek een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische sporen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Ook de ringdijk rondom de Zoetermeerse Meerpolder zou beschouwd kunnen worden als een bovenlandstrook, met bijbehorende verwachting op Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

datering

Zoals besproken geldt voor het plangebied voornamelijk een verwachting voor de periode vanaf de ontginningsfase in de Late Middeleeuwen. Plaatselijk kunnen oudere sporen worden aangetroffen, maar dit is niet aannemelijk in het noordelijke deel van het plangebied.

In het zuidelijk deel, ter plaatse van geulafzettingen, kunnen bewoningssporen vanaf de Bronstijd en plaatselijk vanaf het Neolithicum worden aangetroffen.

complextypen

Er worden met name nederzettingsterreinen en de bijbehorende sporen van agrarische activiteit verwacht. Tevens worden sporen verwacht die samenhangen met de ontginningsactiviteiten.

omvang

Nederzettingsterreinen kunnen een wisselende omvang hebben. Van een enkel huiserv van enkele honderden vierkante meters tot geclusterde nederzettingsterreinen van meer dan één hectare.

diepteligging

Archeologische resten van na de ontginningsperiode zijn vanaf het maaiveld te verwachten. Oudere archeologische resten worden in ieder geval niet onder 6 - 8 m -mv verwacht, afgaande op de informatie verkregen bij het DinoLoket.

locatie

In principe kunnen overal binnen het plangebied archeologische resten worden aangetroffen.

uiterlijke kenmerken

Op nederzettingsterreinen kunnen grondsporen worden aangetroffen (paalkuilen, greppels, waterputten, afvalkuilen, beerputten) en funderingen. Tevens vondstmateriaal als aardewerk, (verbrand) dierlijk en menselijk bot, huttenleem, metalen objecten, bouwmetaal in de vorm van tufsteen, baksteen en dakpannen et cetera. Afgaande op de informatie uit de geregistreerde waarnemingen binnen ARCHIS kunnen ook daliegaten worden aangetroffen binnen het plangebied, evenals sporen van verkaveling en andersoortige agrarische activiteiten.

mogelijke verstoringen

Door veenaafgravingen in de Late Middeleeuwen zullen eventueel aanwezige oudere sporen ter plaatse verdwenen zijn. Van recentere verstoringen lijkt voornamelijk geen sprake.

5 Conclusies en advies

Met de herinrichting van het poldergebied tussen Zoetermeer en Leidschendam zal de momenteel grotendeels agrarische bestemming verdwijnen. De polder zal een nieuwe functie gaan vervullen als waterberging en tevens plaats bieden aan natuurontwikkeling en recreatieve activiteiten. In het kader van deze functieverandering heeft het Hoogheemraadschap van Rijnland opdracht verleend aan Ingenieursbureau Oranjewoud B.V. om een archeologisch vooronderzoek uit te voeren. Dit heeft plaatsgevonden in 2006; het onderhavige onderzoek heeft tot doel dit bureauonderzoek te actualiseren conform de huidige versie van de KNA 3.1.

De archeologische verwachting binnen het plangebied is variabel. In het noordelijk deel is de verwachting over het algemeen laag: hier kunnen slechts de bovenlandstroken archeologische resten uit de ontginningsfase herbergen.

Ter plaatse van het geulenstelsel (kreekkruggen) in het zuidelijk deel van het plangebied geldt een andere archeologische verwachting: hier kunnen bewoningssporen vanaf de Bronstijd worden aangetroffen (plaatselijk zelfs vanaf het Neolithicum). Op basis van deze onderverdeling is het selectieadvies eveneens tweeledig. Allereerst wordt het selectieadvies van het bureauonderzoek uit 2006 deels in stand gehouden: daar waar de bovenlandstrook vergraven wordt en ter plaatse van de ringdijk (die verbreed wordt) dient een vervolgonderzoek door middel van boringen te worden uitgevoerd. Gezien de relatief geringe omvang van deze zones kan dit booronderzoek karterend van aard zijn, dat wel een intensiever boorgrid vereist dan een verkennend booronderzoek (10-20 boringen per hectare). Een karterend booronderzoek is gericht op het bepalen van de aan- of afwezigheid van archeologische vindplaatsen, terwijl een verkennend booronderzoek gericht is op het in kaart brengen van de bodemopbouw (en eventuele verstoringen hierin), teneinde kansarme van kansrijke zones wat betreft archeologie te kunnen onderscheiden.

Het advies dat het zuidelijk deel van het plangebied gezien de geringe archeologische trefkans kan worden vrijgegeven, kan echter op basis van de geactualiseerde CHW niet worden gehandhaafd. In het zuidelijk deel van het plangebied, ter plaatse van het geulenstelsel, dient daar waar afgravingen t.b.v. de functieverandering plaats zullen vinden eveneens een vervolgonderzoek door middel van boringen plaats te vinden. Geadviseerd wordt voor deze zone allereerst een verkennend booronderzoek uit te voeren. Een dergelijk booronderzoek kan bestaan uit het plaatsen van enkele boorraaien haaks op het geulenstelsel om de exacte (diepte)ligging en mogelijke verstoringen ervan in kaart te brengen. Hoewel de zone voor verkennend onderzoek (zie afbeelding 9; ca. 100 ha) niet volledig zal worden afgraven, wordt toch geadviseerd tenminste het verkennende booronderzoek binnen de gehele zone te laten uitvoeren. Op basis van de aldus exacter bepaalde ligging van het geulenstelsel kan ervoor gekozen worden om ter plekke van het (mogelijk aanwezige) geulenstelsel ofwel de locaties van de niet af te graven delen te situeren, ofwel om daar alsnog een karterend booronderzoek uit te voeren.

Afbeelding 9. Locaties voor vervolgonderzoek, gebaseerd op de aanwezigheid van bovenlandstroken en geulenselsels in de ondergrond volgens de cultuurhistorische waardenkaart (CHW) van de provincie Zuid. Let op: Zoetermeerse ringdijk valt buiten deze kaart.

Selectieadvies/advies voor vervolgonderzoek

- uitvoeren van een vervolgonderzoek door middel van karterende boringen op de locatie waar de bovenlandstrook wordt vergraven voor aansluiting op de Limietsloot
- uitvoeren van een vervolgonderzoek door middel van karterende boringen over een tracé van circa 2 km op de ringdijk rond de Zoetermeerse Meerpolder
- uitvoeren van een vervolgonderzoek door middel van verkennende boringen in het zuidelijk deel van het plangebied waar op de CHW stroomgordels met een bijbehorende middelhoge verwachting gekarteerd zijn. Dit overigens slechts op de plaatsen waar afgravingen plaats zullen vinden
- Voor de overige delen van het plangebied wordt op basis van de ontstaansgeschiedenis en bodemopbouw vrijgave geadviseerd.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 53 van de Monumentenwet 1988 dient

zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: ARCHISmeldpunt, telefoon 033-4227682. Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.
Almere, mei 2010

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Markus, W.C. & C. van Wallenburg, 1982: *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Toelichting bij de kaartbladen 30 West 's-Gravenhage en 30Oost 's-Gravenhage*. STIBOKA, Wageningen.

Vossen, I. 2006: Bureauonderzoek Nieuwe Driemanspolder tussen Zoetermeer en Leidschendam (Archeologische rapporten Oranjewoud). Oranjewoud, Heerenveen.

Kaarten

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)

Bodemkaart van Nederland, 1:50000

Minuutplan (<http://www.watwaswaar.nl>)

Internet

www.oudsoetermeer.nl

geoloket Zuid-Holland

Bijlage 1 : Archeologische perioden

Bijlage 1 : Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewonersgeschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **Paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (homo sapiens) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **Mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **Neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk.

Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het Neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **Bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen.

Vuursteenmateriaal uit de Bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het Neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **IJzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de Bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (celtic fields). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde limes werden langs de Rijn castella (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de **Middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de Vroege Middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdliden. Vanaf de 10e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **Nieuwe Tijd**.

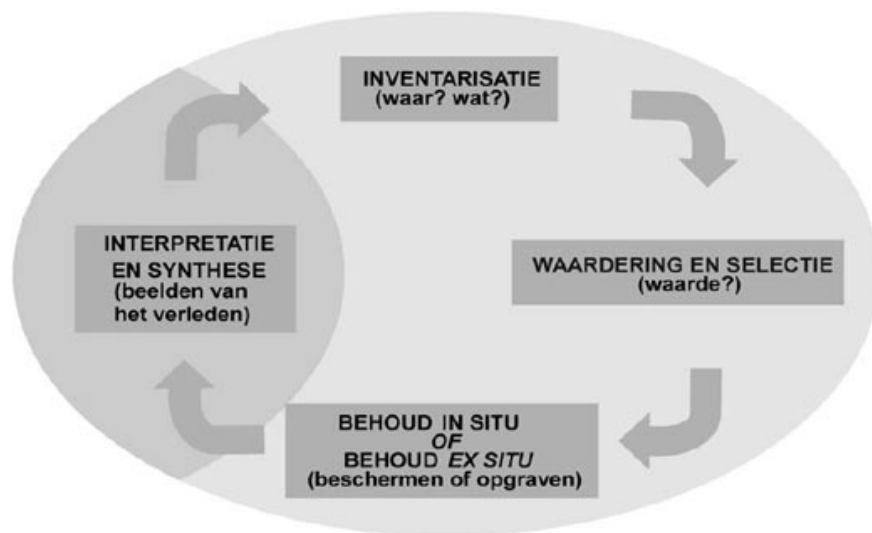
Bijlage 2 : AMZ-cyclus

Bijlage 2 : AMZ-cyclus

Het AMZ-proces

Archeologisch onderzoek in Nederland wordt in de meeste gevallen uitgevoerd binnen het kader van de zogenaamde Archeologische Monumentenzorg (AMZ).

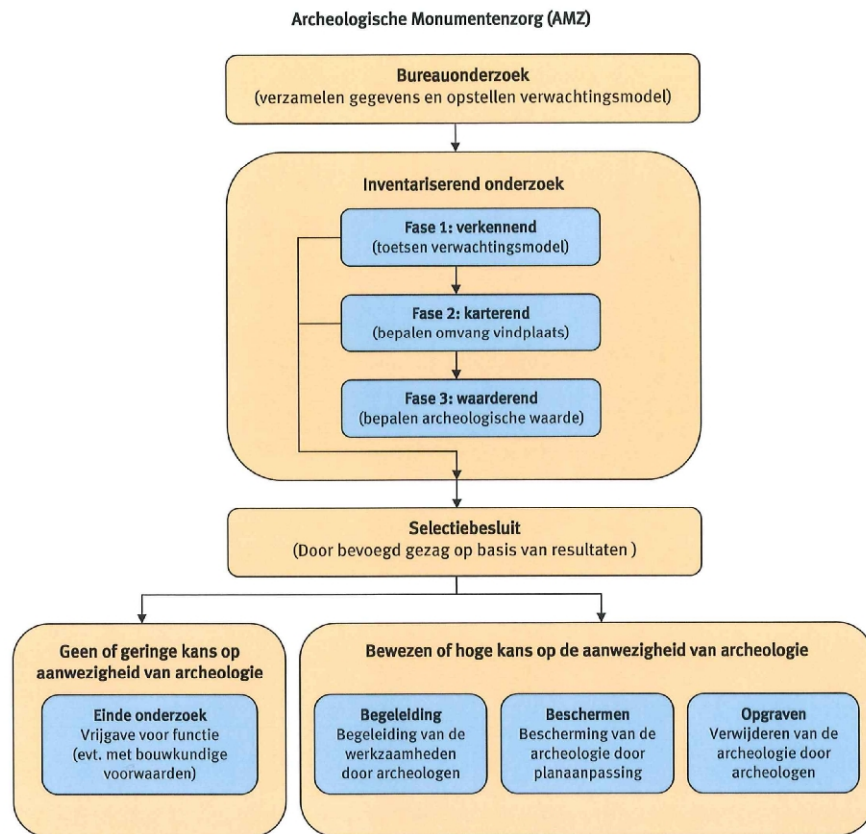
Het gehele traject van de AMZ omvat een aantal stappen die elkaar kunnen opvolgen, afhankelijk van het resultaat van de voorgaande stappen. In de procedure wordt volgens een trechtermodel gewerkt. Het startpunt ligt eigenlijk al bij het bepalen van de onderzoeksplicht. Op diverse provinciale en landelijke archeologische waardenkaarten kan namelijk worden ingezien of het plangebied ligt in een zone met een archeologische verwachting. Indien dit het geval blijkt te zijn, dan zal er in het kader van de planprocedure onderzoek verricht moeten worden om te bepalen of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Hiermee start de zogenaamde AMZ-cyclus (zie afb. 1 en 2)

Afb. 1: de AMZ-cyclus

De eerste fase: bureauonderzoek

Uitgangspunt voor het bureauonderzoek is het vaststellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel dat op detailniveau voor het plangebied aangeeft wat er aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of er een veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode voor dit veldonderzoek zou moeten zijn om deze mogelijk aanwezige archeologische resten te kunnen aantonen.

Afb. 2: proces van de AMZ

De tweede fase: inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het inventariserend veldonderzoek kan worden opgesplitst in drie subfases.

Fase 1. verkennend onderzoek

In sommige gevallen wordt er gestart met een verkennend onderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt feitelijk uitgevoerd omdat er bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om dit voldoende te kunnen onderbouwen. Dit is bijvoorbeeld het geval als er te weinig bodemkundige of geologische gegevens zijn om binnen het plangebied de verwachtingswaarden te kunnen onderbouwen of zelfs überhaupt tot een verwachtingswaarde te komen. Met een verkennend onderzoek kan tot in detail de verwachtingswaarde worden aangebracht. Zodoende kan door terugkoppeling een aangescherpt verwachtingsmodel worden gemaakt en kan karterend veldonderzoek in een vervolgfase gericht en daarmee ook kostenefficiënter worden ingezet.

Fase 2. karterend onderzoek

In de regel wordt er gestart met een karterend onderzoek. Dit veldonderzoek dient om het verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek te toetsen en eventueel aanwezige vindplaatsen op te sporen. Het onderzoek wordt vrijwel altijd vlakdekkend uitgevoerd door middel van boringen en/of oppervlaktekarteringen of proefsleuven. Het resultaat is in de regel een overzichtskaart met de resultaten van het onderzoek. Eventueel aangetoonde vindplaatsen worden daarbij aangegeven. Indien er geen archeologische vindplaatsen worden aangetroffen of wanneer bijvoorbeeld al blijkt dat deze geheel zijn

verstoord, dan wel van geen waarde zijn, is dit meestal ook het eindstadium van de AMZ-cyclus.

Als er wel archeologische vindplaatsen worden aangetroffen of het blijkt uit de onderzoeksgegevens dat deze met zeer grote zekerheid kunnen worden verwacht, dan dient er een waardestellend onderzoek te worden uitgevoerd. Meestal is van de vindplaatsen die bij een karterend onderzoek zijn aangetroffen nog slechts in beperkte mate bekend wat de waarde ervan is.

Fase 3. waarderend onderzoek

Een waarderend onderzoek dient de fysieke kwaliteiten van een eerder aangetoonde of reeds bekende archeologische vindplaats vast te stellen en dient te leiden tot een waardestelling. Voor een waardestelling is het van belang om in elk geval de aard van de vindplaats, de exacte begrenzing in omvang en diepteligging, de datering en de mate van conservering en intactheid te weten. Een waarderend onderzoek kan worden uitgevoerd door middel van boringen of proefsleuven. Wat de beste methode is hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats. In de meeste gevallen worden er voor een waardestelling proefsleuven of proefputten gegraven. Omdat met deze methode meer en betere informatie over de vindplaats kan worden verkregen dan met aanvullende booronderzoek. Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar in de voorgaande onderzoeksfase aanwijzingen voor vindplaatsen zijn aangetroffen.

De derde fase: Selectie en waardering

Het eindresultaat van een waardestellend onderzoek is een selectieadvies waarin op basis van de waardestelling van de vindplaats(en) wordt aangegeven of een vindplaats behoudenswaardig is. Deze waardestelling geschiedt op basis van verschillende waarderingscriteria. De term behoudenswaardig is sterk gerelateerd aan de essentie van het rijks- en provinciaal beleid ten aanzien van de archeologische monumentenzorg. In eerste instantie gaat dit namelijk uit van het behoud van het bodemarchief *in situ* (ter plekke in de bodem). Alleen wanneer dit binnen een belangenafweging niet kan zal het stuk waardevol bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een opgraving. Dit wordt ook wel behoud *ex situ* genoemd. Wanneer behoud niet gewenst is vanwege een relatief geringe waarde van de vindplaats(en) kan nog worden besloten om de bodemingrepen onder archeologische begeleiding te laten uitvoeren. Ook is het natuurlijk nog mogelijk dat er helemaal geen archeologisch onderzoek meer hoeft plaats te vinden en kan het terrein worden 'vrij gegeven'.

Het bevoegd gezag zal op basis van het selectieadvies uiteindelijk aangeven welke maatregelen er dienen te worden genomen. Deze beslissing wordt het selectiebesluit genoemd.

Plaats van de AMZ-cyclus in de planvorming

Net als met andere omgevingsfactoren waarmee binnen de planvorming rekening gehouden dient te worden, is het ook voor de archeologie van belang om dit in een zo vroeg mogelijk stadium in te steken. Niet alleen is dit voor een aantal onderzoeksfasen vanwege provinciaal of gemeentelijk beleid al een vereiste, het geeft bovendien al vroeg inzicht in eventuele risico's qua exploitatie en potentiële vertragingen in een project. Indien er een middelhoge of hoge kans op de aanwezigheid van archeologische resten bestaat, zal het bevoegd gezag een inventariserend onderzoek verplicht stellen ten behoeve van de ruimtelijke onderbouwing. Dit onderzoek is gebaseerd op het specifieke verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek dat daaraan vooraf dient te gaan. In praktijk worden deze onderzoeken gecombineerd uitgevoerd en in één verslag gerapporteerd.

Wanneer eenmaal een planprocedure is voorgenomen zal met het archeologisch onderzoek al kunnen worden begonnen.

In principe kan het gehele inventariserend veldonderzoek, inclusief een selectieadvies, voorafgaand aan een planprocedure worden afgerond. Dit heeft als voordeel dat binnen het toekomstige plan de omvang van de archeologische vindplaats(en) definitief kan worden afgebakend en er, bij behoud *in situ*, de bestemming 'archeologische waardevol' kan worden opgenomen. Ook kunnen dan in bijvoorbeeld een aanlegvergunning specifieke voorschriften worden opgenomen om aantasting te voorkomen. In dit kader en deze planfase kan ook een voorschot worden genomen op inrichtingsmaatregelen (aanpassing van een eventueel al beschikbaar stedenbouwkundig ontwerp of het voorschrijven van bijvoorbeeld een groenzone, speelveld, parkeerplaatsen etc.). Indien dit mogelijk is kan ook worden voorgeschreven dat er archeologievriendelijk gebouwd dient te worden door aanpassing van funderingswijze of ander technische maatregelen. Het nadeel van het uitvoeren van een waardestellend veldonderzoek na de een planprocedure is dat daarmee ook de consequenties ervan pas later in beeld komen, wat leidt tot een aantal risico's. Vaak blijkt dan behoud *in situ* veel lastiger te zijn en is dit dan alleen met technische maatregelen nog mogelijk. Soms is alleen behoud *ex situ* door middel van opgravingen de enige nog resterende kostbare optie.

Bijlage 3a: AMK-terreinen uit ARCHIS II

<i>monumentnr.</i>	7496		
<i>waarde</i>	Terrein van zeer hoge archeologische waar		
<i>kaartblad + volgnr.</i>	30G 029	<i>complextype</i>	Kanaal
<i>provincie</i>	Zuid-Holland	<i>datering van</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering tot</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	<i>complextype</i>	Kerk
<i>toponiem</i>	Centrum; Rietvink	<i>datering van</i>	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>coördinaten</i>	87552 455743	<i>datering tot</i>	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
		<i>complextype</i>	Nederzetting, onbepaald
		<i>datering van</i>	IJzertijd: 800 - 12 vC
		<i>datering tot</i>	IJzertijd: 800 - 12 vC
<i>monumentnr.</i>	7498		
<i>waarde</i>	Terrein van zeer hoge archeologische waar		
<i>kaartblad + volgnr.</i>	30G 031	<i>complextype</i>	Kanaal
<i>provincie</i>	Zuid-Holland	<i>datering van</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering tot</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg		
<i>toponiem</i>	Centrum; Rietvink		
<i>coördinaten</i>	88011 456377		
<i>monumentnr.</i>	16182		
<i>waarde</i>	Terrein van zeer hoge archeologische waar		
<i>kaartblad + volgnr.</i>	30G 058	<i>complextype</i>	Kanaal
<i>provincie</i>	Zuid-Holland	<i>datering van</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering tot</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg		
<i>toponiem</i>	Vliet		
<i>coördinaten</i>	86652 454676		
<i>monumentnr.</i>	16183		
<i>waarde</i>	Terrein van zeer hoge archeologische waar		
<i>kaartblad + volgnr.</i>	30G 059	<i>complextype</i>	Kanaal
<i>provincie</i>	Zuid-Holland	<i>datering van</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering tot</i>	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg		
<i>toponiem</i>	Vliet		
<i>coördinaten</i>	86747 454742		

Bijlage 3b: Waarnemingen uit ARCHIS II

waarnemingsnr.	16889		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	<i>tot</i> Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>toponiem</i>	SCHOORWIJCK		
<i>coördinaten</i>	87300 455500		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	1987		
waarnemingsnr.	16890		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC	<i>tot</i> Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC
<i>toponiem</i>	ST BONIFATIUSSTRAAT		
<i>coördinaten</i>	86520 455610		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	1987		
waarnemingsnr.	16893		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	<i>tot</i> Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>toponiem</i>	DE SATER	Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC	Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC
<i>coördinaten</i>	87000 455550		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	1982		
waarnemingsnr.	21681		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Kanaal
<i>plaats</i>	Onbekend	<i>datering van</i>	
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Romeinse tijd vroeg: 12 - 70 nC	<i>tot</i> Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC
<i>toponiem</i>	RIETVINK	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>coördinaten</i>	87620 455820	<i>datering van</i>	
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving	IJzertijd: 800 - 12 vC	<i>tot</i> IJzertijd: 800 - 12 vC
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	1989		
waarnemingsnr.	22047		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Economie, onbepaald
<i>plaats</i>	Zoetermeer	<i>datering van</i>	
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	<i>tot</i> Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>toponiem</i>	PUINPARK/NIEUWE POLDER	Nieuwe tijd C: 1850 - heden	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>coördinaten</i>	90528 454643		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	15-09-1991		
waarnemingsnr.	22133		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Nederzetting, onbepaald
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	IJzertijd: 800 - 12 vC	<i>tot</i> IJzertijd: 800 - 12 vC
<i>toponiem</i>	POLDER RIETVINK		
<i>coördinaten</i>	87410 455900		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: onbepaald		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	25-03-1992		

waarnemingsnr.	24231	type vindplaats	Onbekend
bron	ARCHIS	datering van	<i>tot</i>
plaats	Leidschendam		Neolithicum midden B: 3400 - 2850 vC Neolithicum laat A: 2850 - 2450 vC
gemeente	Leidschendam-Voorburg		
toponiem	PRINSENHOF		
coördinaten	87440 456840		
vondstomstandigheden	Niet-archeologisch: onbepaald		
OM-nr.	-1		
vondstdatum	1964		
waarnemingsnr.	24232	type vindplaats	Nederzetting, onbepaald
bron	ARCHIS	datering van	<i>tot</i>
plaats	Leidschendam		Neolithicum midden B: 3400 - 2850 vC Neolithicum midden B: 3400 - 2850 vC
gemeente	Leidschendam-Voorburg		Neolithicum midden B: 3400 - 2850 vC Neolithicum laat A: 2850 - 2450 vC
toponiem	PRINSENHOF		Neolithicum laat A: 2850 - 2450 vC Neolithicum laat A: 2850 - 2450 vC
coördinaten	87270 456810		
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving		
OM-nr.	-1		
vondstdatum	25-09-1963		
waarnemingsnr.	24233	type vindplaats	Onbekend
bron	ARCHIS	datering van	<i>tot</i>
plaats	Leidschendam		Neolithicum midden B: 3400 - 2850 vC Neolithicum laat A: 2850 - 2450 vC
gemeente	Leidschendam-Voorburg		
toponiem	PRINSENHOF		
coördinaten	87300 456900		
vondstomstandigheden	Niet-archeologisch: graafwerk		
OM-nr.	-1		
vondstdatum	09-1965		
waarnemingsnr.	26140	type vindplaats	Onbekend
bron	ARCHIS	datering van	<i>tot</i>
plaats	Nootdorp		Romeinse tijd vroeg: 12 - 70 nC Romeinse tijd laat: 270 - 450 nC
gemeente	Den Haag		Romeinse tijd vroeg: 12 - 70 nC Nieuwe tijd C: 1850 - heden
toponiem	NIEUWE DRIEMANSPOLDER		Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC
coördinaten	88550 453200		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC Nieuwe tijd C: 1850 - heden
vondstomstandigheden	Niet-archeologisch: metaaldetect		
OM-nr.	-1		
vondstdatum	1993		
waarnemingsnr.	30376	type vindplaats	Akker/tuin
bron	ARCHIS	datering van	<i>tot</i>
plaats	Leidschendam		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
gemeente	Den Haag	type vindplaats	Huisplaats, onverhoogd
toponiem	VOORBURGSEWEG	datering van	<i>tot</i>
coördinaten	86530 453910		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving	type vindplaats	Onbekend
OM-nr.	-1	datering van	<i>tot</i>
vondstdatum	01-11-1985		Onbekend Onbekend
		type vindplaats	Veenwinning
		datering van	<i>tot</i>
			Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC

<i>waarnemingsnr.</i>	32179	<i>type vindplaats</i>	Industrie/nijverheid	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg			
<i>toponiem</i>	PUINPARK/NIEUWE POLDER			
<i>coördinaten</i>	90528 454643			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	15-09-1991			
<i>waarnemingsnr.</i>	33059	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam		Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg			
<i>toponiem</i>	RIETVINK			
<i>coördinaten</i>	87550 455850			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	28-11-1994			
<i>waarnemingsnr.</i>	37537	<i>type vindplaats</i>	Huisplaats, onverhoogd	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Nieuwe tijd: 1500 - heden	Nieuwe tijd: 1500 - heden
<i>gemeente</i>	Zoetermeer	<i>type vindplaats</i>	Kanaal	
<i>toponiem</i>	REGULIERSDAM	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>coördinaten</i>	92500 451000		Nieuwe tijd: 1500 - heden	Nieuwe tijd: 1500 - heden
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	1976			
<i>waarnemingsnr.</i>	37538	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>gemeente</i>	Zoetermeer			
<i>toponiem</i>	VOORWEG 109			
<i>coördinaten</i>	91810 453040			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	1982			
<i>waarnemingsnr.</i>	37542	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>gemeente</i>	Zoetermeer			
<i>toponiem</i>	VLAMINGSTRAAT 20			
<i>coördinaten</i>	93480 452620			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	1982			
<i>waarnemingsnr.</i>	37543	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>gemeente</i>	Zoetermeer			
<i>toponiem</i>	VLAMINGSTRAAT 16, 18, 20			
<i>coördinaten</i>	93490 452620			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	10-09-1983			

waarnemingsnr.	37544	type vindplaats	Onbekend	
bron	ARCHIS	datering van		tot
plaats	Zoetermeer		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
gemeente	Zoetermeer			
toponiem	BROEKWEG/VOORWEG 107			
coördinaten	93230 452730			
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving			
OM-nr.	-1			
vondstdatum	1983			
waarnemingsnr.	37546	type vindplaats	Kanaal	
bron	ARCHIS	datering van		tot
plaats	Zoetermeer		Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - heden
gemeente	Zoetermeer	type vindplaats	Stad	
toponiem	REGULIERSDAM/KALISVAART	datering van		tot
coördinaten	92500 450950		Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - heden
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving			
OM-nr.	-1			
vondstdatum	11-1989			
waarnemingsnr.	37548	type vindplaats	Onbekend	
bron	ARCHIS	datering van		tot
plaats	Zoetermeer		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
gemeente	Zoetermeer			
toponiem	DWARSTOCHT			
coördinaten	91320 453930			
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving			
OM-nr.	-1			
vondstdatum	1985			
waarnemingsnr.	37549	type vindplaats	Onbekend	
bron	ARCHIS	datering van		tot
plaats	Zoetermeer		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
gemeente	Leidschendam-Voorburg			
toponiem	DWARSTOCHT			
coördinaten	90623 454643			
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving			
OM-nr.	-1			
vondstdatum	10-06-1991			
waarnemingsnr.	37552	type vindplaats	Onbekend	
bron	ARCHIS	datering van		tot
plaats	Zoetermeer		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - heden
gemeente	Zoetermeer			
toponiem	VOORWEG 170			
coördinaten	91800 453120			
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving			
OM-nr.	-1			
vondstdatum	1992			
waarnemingsnr.	37555	type vindplaats	Huisplaats, onverhoogd	
bron	ARCHIS	datering van		tot
plaats	Zoetermeer		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
gemeente	Zoetermeer	type vindplaats	Kerk	
toponiem	VOORWEG 190	datering van		tot
coördinaten	91130 453310		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
vondstomstandigheden	Archeologisch: opgraving			
OM-nr.	-1			
vondstdatum	1996			

<i>waarnemingsnr.</i>	37562	<i>type vindplaats</i>	Dijk	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>gemeente</i>	Zoetermeer			
<i>toponiem</i>	LANDSCHEIDING			
<i>coördinaten</i>	92100 451450			
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	1986			
<i>waarnemingsnr.</i>	37563	<i>type vindplaats</i>	Dijk	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>gemeente</i>	Zoetermeer			
<i>toponiem</i>	LANDSCHEIDING			
<i>coördinaten</i>	92100 451300			
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	09-1986			
<i>waarnemingsnr.</i>	37564	<i>type vindplaats</i>	Dijk	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>gemeente</i>	Zoetermeer			
<i>toponiem</i>	LANDSCHEIDING			
<i>coördinaten</i>	92900 450680			
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	1986			
<i>waarnemingsnr.</i>	37567	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Nootdorp		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>gemeente</i>	Pijnacker-Nootdorp			
<i>toponiem</i>	'S-GRAVENWEG			
<i>coördinaten</i>	88550 451650			
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	09-1985			
<i>waarnemingsnr.</i>	37574	<i>type vindplaats</i>	Dijk	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>gemeente</i>	Zoetermeer	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>toponiem</i>	VOORWEG 144	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>coördinaten</i>	92050 453030		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: (veld)kartering			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	07-1983			
<i>waarnemingsnr.</i>	45533	<i>type vindplaats</i>	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam		Neolithicum: 5300 - 2000 vC	Neolithicum: 5300 - 2000 vC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg			
<i>toponiem</i>	DUIVENVOORDE			
<i>coördinaten</i>	86950 457250			
<i>vondstomstandigheden</i>	Onbekend			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	07-05-1976			

<i>waarnemingsnr.</i>	45538		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Neolithicum laat: 2850 - 2000 vC	Neolithicum laat: 2850 - 2000 vC
<i>toponiem</i>	PRINSENHOF		
<i>coördinaten</i>	87300 456900		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	04-1963		
<i>waarnemingsnr.</i>	45553		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Stompwijk	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	IJzertijd laat: 250 - 12 vC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>toponiem</i>			
<i>coördinaten</i>	93000 456000		
<i>vondstomstandigheden</i>	Onbekend		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	11-1953		
<i>waarnemingsnr.</i>	48077		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Infrastructuur, onbepaald
<i>plaats</i>	Voorburg	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	IJzertijd: 800 - 12 vC	IJzertijd: 800 - 12 vC
<i>toponiem</i>		<i>type vindplaats</i>	Kanaal
<i>coördinaten</i>	86700 455700	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: proefputten/proef	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	09-1999		
<i>waarnemingsnr.</i>	49293		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Dijk
<i>plaats</i>	Den Haag	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Den Haag	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>toponiem</i>	Veenweg	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>coördinaten</i>	87573 453513		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	16-02-2000		
<i>waarnemingsnr.</i>	49836		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Nederzetting, onbepaald
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Paleolithicum: tot 8800 vC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>toponiem</i>	Prinsenhof	Neolithicum laat: 2850 - 2000 vC	IJzertijd: 800 - 12 vC
<i>coördinaten</i>	87200 456900	Neolithicum laat: 2850 - 2000 vC	Bronstijd vroeg: 2000 - 1800 vC
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	30-04-2004		

waarnemingsnr.	49918	type vindplaats	Nederzetting, onbepaald
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Romeinse tijd vroeg: 12 - 70 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>toponiem</i>	Damplein	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>coördinaten</i>	87177 455187	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: proefputten/proef	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>OM-nr.</i>	6883	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
<i>vondstdatum</i>	02-08-2004	Nieuwe tijd: 1500 - heden	Nieuwe tijd: 1500 - heden
		Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
waarnemingsnr.	60473	type vindplaats	Onbekend
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Zoetermeer	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Zoetermeer	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Nieuwe tijd: 1500 - heden
<i>toponiem</i>	Driemanspolder		
<i>coördinaten</i>	90000 452000		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: metaaldetect		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	01-08-1994		
waarnemingsnr.	403774	type vindplaats	Basiskamp/-nederzetting
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam	Neolithicum: 5300 - 2000 vC	IJzertijd: 800 - 12 vC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Neolithicum midden: 4200 - 2850 vC	Neolithicum laat: 2850 - 2000 vC
<i>toponiem</i>	Prinsenhof		
<i>coördinaten</i>	87257 456908		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving		
<i>OM-nr.</i>	12621		
<i>vondstdatum</i>	20-06-2005		
waarnemingsnr.	404701	type vindplaats	Kanaal
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg		
<i>toponiem</i>	Rietvink	type vindplaats	Kerk
<i>coördinaten</i>	87620 455963	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek	Romeinse tijd vroeg: 12 - 70 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>OM-nr.</i>	14931	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>vondstdatum</i>	08-09-2005	type vindplaats	Nederzetting, onbepaald
		<i>datering van</i>	<i>tot</i>
		Neolithicum: 5300 - 2000 vC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
waarnemingsnr.	405578	type vindplaats	Akker/tuin
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg		
<i>toponiem</i>	Van Ruysdaellaan 2, Dr. Neherlabora	type vindplaats	Niet van toepassing
<i>coördinaten</i>	86606 455882	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: proefputten/proef	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>OM-nr.</i>	16433		
<i>vondstdatum</i>	22-03-2006		

waarnemingsnr.	407133		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>toponiem</i>	Bachlaan/Julianaweg	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>coördinaten</i>	86960 455515		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek		
<i>OM-nr.</i>	16532		
<i>vondstdatum</i>	30-03-2006		
waarnemingsnr.	407927		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Neolithicum: 5300 - 2000 vC	Bronstijd: 2000 - 800 vC
<i>toponiem</i>	Zonnewijzer		
<i>coördinaten</i>	87160 455400		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: begeleiding		
<i>OM-nr.</i>	16246		
<i>vondstdatum</i>	09-03-2006		
waarnemingsnr.	407986		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Akker/tuin
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Neolithicum: 5300 - 2000 vC	Bronstijd: 2000 - 800 vC
<i>toponiem</i>	Voormalig AMK-terrein M7495/CMA3		
<i>coördinaten</i>	87175 455400		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: proefputten/proef		
<i>OM-nr.</i>	14720		
<i>vondstdatum</i>	22-11-2005		
waarnemingsnr.	408400		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Niet van toepassing
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC
<i>toponiem</i>	Voormalig AMK-terrein M7494/CMA3		
<i>coördinaten</i>	87012 455117		
<i>vondstomstandigheden</i>	Onbekend		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	9999		
waarnemingsnr.	408401		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Paleolithicum: tot 8800 vC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>toponiem</i>	Voormalig AMK-terrein M7497 / CMA		
<i>coördinaten</i>	87877 456196		
<i>vondstomstandigheden</i>	Onbekend		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstdatum</i>	9999		
waarnemingsnr.	408536		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Nederzetting, onbepaald
<i>plaats</i>	Leidschendam	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg	Neolithicum: 5300 - 2000 vC	Neolithicum: 5300 - 2000 vC
<i>toponiem</i>	Zonnewijzer		
<i>coördinaten</i>	87160 455400		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek		
<i>OM-nr.</i>	13206		
<i>vondstdatum</i>	24-06-2005		

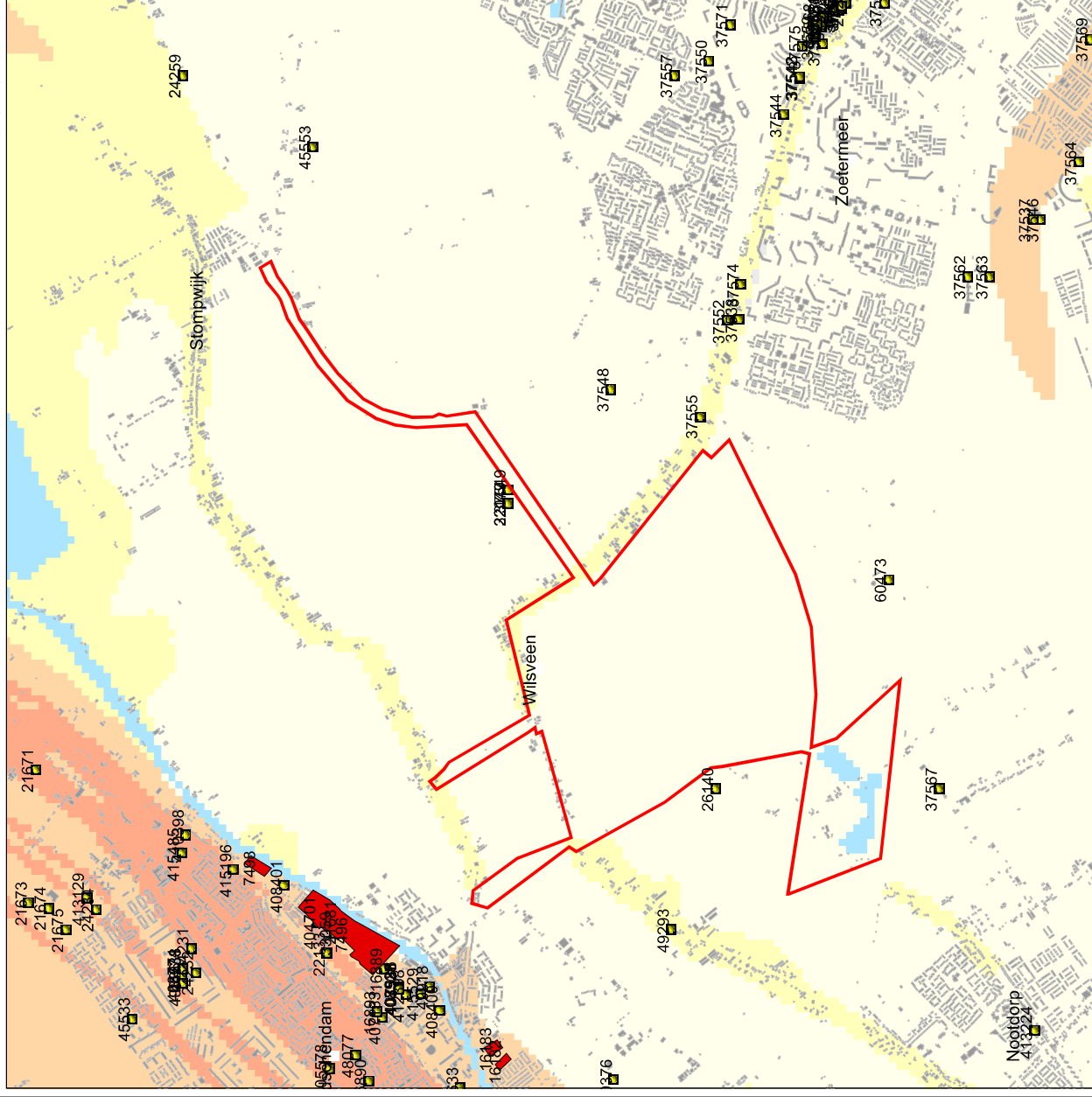
waarnemingsnr.	408538	type vindplaats	Nederzetting, onbepaald	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam		Neolithicum: 5300 - 2000 vC	Neolithicum: 5300 - 2000 vC
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg			
<i>toponiem</i>	Zonnewijzer			
<i>coördinaten</i>	87160 455400			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek			
<i>OM-nr.</i>	13206			
<i>vondstdatum</i>	24-07-2005			
waarnemingsnr.	410398	type vindplaats	Nederzetting, onbepaald	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam		Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - heden
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg			
<i>toponiem</i>	Schakenbos/Veursestraatweg 183l			
<i>coördinaten</i>	88230 456880			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek			
<i>OM-nr.</i>	25927			
<i>vondstdatum</i>	19-12-2007			
waarnemingsnr.	412398	type vindplaats	Onbekend	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Leidschendam		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>gemeente</i>	Leidschendam-Voorburg		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>toponiem</i>	Rijnlandstraat 2-120; Damcentrum			
<i>coördinaten</i>	87120 455350			
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: proefputten/proef			
<i>OM-nr.</i>	7290			
<i>vondstdatum</i>	08-2004			
waarnemingsnr.	413224	type vindplaats	Nederzetting, onbepaald	
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>datering van</i>		<i>tot</i>
<i>plaats</i>	Nootdorp		Nieuwe tijd: 1500 - heden	Nieuwe tijd: 1500 - heden
<i>gemeente</i>	Pijnacker-Nootdorp			
<i>toponiem</i>				
<i>coördinaten</i>	86869 450989			
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk			
<i>OM-nr.</i>	-1			
<i>vondstdatum</i>	19-02-2009			

Kaartenbijlage

217953-ARCHIS

IKAW, AMK-terreinen en waarnemingen

94042 / 458123

Legenda

ONDERZOEKSMELDINGEN
MONUMENTEN

archeologische waarde
hoge archeologische waarde
zeer hoge archeologische waarde
zeer hoge arch waarde, beschermd

WAARNEMINGEN

HUIZEN

PLAATSNAMEN

PROVINCIES

IKAW

zeer lage trefkans
lage trefkans
middelhoge trefkans
hoge trefkans
lage trefkans (water)
middelhoge trefkans (water)
hoge trefkans (water)
water
niet gekarteerd

0 1 km

Archis2

Rijkdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

86471 / 450552